

O'ZBEK TILIDAGI INGLIZCHA BORROWINGSLARNING USLUBIY QATLAMGA TA'SIRI: NEYTRAL, NOSTANDART VA KOLLEKVIAL BIRLIKLAR

Muallif: Abdullayeva Madinaxon Alisher qizi ¹

Affiliyatsiya: Farg'ona davlat universiteti, 1-bosqich talabasi ¹

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19639357>

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada o'zbek tiliga ingliz tilidan kirib kelgan o'zlashma birliklarning uslubiy qatlamga ta'siri tahlil qilinadi. Tadqiqotda inglizcha borrowingslarning zamonaviy o'zbek tilidagi funksional xususiyatlari, ayniqsa neytral, nostandart va kollekvial nutqda qo'llanishi masalari o'rganiladi. Tadqiqot materiali sifatida ommaviy axborot vositalari, internet matnlari, ijtimoiy tarmoqlardagi yozishmalar hamda yoshlar nutqi namunalari foydalanildi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, inglizcha o'zlashmalar nafaqat o'zbek tilining lug'at tarkibini boyitmoqda, balki uning uslubiy tizimida ham yangi qatlamlarning shakllanishiga sabab bo'lmoqda. Ayniqsa internet va raqamli kommunikatsiya muhiti inglizcha birliklarning faol qo'llanishini tezlashtirmoqda. Tadqiqot natijalari inglizcha borrowingslarning o'zbek tilida turli uslubiy vazifalarni bajarishini va ularning til tizimidagi o'rnini tobora mustahkamlanib borayotganini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: o'zlashma so'zlar, inglizcha borrowings, uslubiy qatlam, kollekvial nutq, nostandart leksika, internet tili, globallashuv.

KIRISH

Globallashuv jarayoni zamonaviy jamiyatning barcha sohalariga, jumladan til tizimiga ham kuchli ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa ingliz tilining xalqaro kommunikatsiya vositasi sifatida keng tarqalishi boshqa tillarning lug'at tarkibiga inglizcha leksik birliklarning kirib kelishini tezlashtirmoqda. Bu jarayon lingvistik adabiyotlarda til kontaktlari natijasida yuzaga keladigan tabiiy hodisa sifatida izohlanadi. O'zbek tili ham dunyo tillari bilan faol aloqada bo'lganligi sababli turli davrlarda arab, fors-tojik, rus va boshqa tillardan o'zlashma birliklarni qabul qilgan. Hozirgi davrda esa ingliz tilining ta'siri ayniqsa kuchayib bormoqda. Ingliz tilidan kirib kelayotgan birliklar ko'pincha yangi ilmiy, texnologik, iqtisodiy yoki madaniy tushunchalarni ifodalash zarurati bilan bog'liq holda paydo bo'ladi. Masalan, axborot texnologiyalari, biznes, marketing, media va internet kommunikatsiyasi bilan bog'liq ko'plab terminlar ingliz tilidan o'zlashgan. Bunday birliklar dastlab ma'lum bir professional yoki ilmiy sohada ishlatilgan bo'lsa, vaqt o'tishi bilan ular keng omma nutqiga ham kirib bormoqda. Tilshunoslik nuqtai nazaridan o'zlashma so'zlarning til tizimiga kirib kelishi nafaqat leksik boyish jarayoni, balki uslubiy o'zgarishlarni ham yuzaga keltiradi. Chunki har bir yangi birlik tilning ma'lum bir kommunikativ vazifasini bajaradi va muayyan nutq uslubida faol ishlatiladi. Shu sababli inglizcha borrowingslarning o'zbek tilidagi uslubiy qatlamlarga qanday ta'sir ko'rsatishini o'rganish dolzarb ilmiy masalalardan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda ijtimoiy tarmoqlar, bloglar, onlayn media va raqamli kommunikatsiya vositalari yoshlar

nutqida inglizcha birliklarning keng qo'llanishiga sabab bo'ldi. Bu jarayon natijasida o'zbek tilida yangi nostandart va kollektivial birliklar paydo bo'lmoqda. Masalan, "post qo'ymoq", "like bosmoq", "chatlashmoq", "trend bo'lmoq" kabi gibril shakllar tilning yangi kommunikativ imkoniyatlarini namoyon etadi. Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi inglizcha borrowingslarning o'zbek tilidagi uslubiy qatlamga ta'sirini tahlil qilish va ularning neytral, nostandart hamda kollektivial nutqda qanday funksiyani bajarishini aniqlashdan iborat.

METODOLOGIYA

Tadqiqot davomida zamonaviy tilshunoslikda qo'llaniladigan bir qator ilmiy metodlardan foydalanildi. Avvalo, deskriptiv metod yordamida o'zbek tilida ishlatilayotgan inglizcha borrowingslarning umumiy tavsifi berildi va ularning qo'llanish doirasi aniqlashtirildi. Ushbu metod til birliklarini tabiiy nutq jarayonida kuzatish va ularning funksional xususiyatlarini tasvirlash imkonini beradi. Shuningdek, kontekstual tahlil usuli yordamida inglizcha o'zlashma birliklarning turli nutq uslublaridagi funksiyasi o'rganildi. Bu jarayonda so'zlarning matn ichidagi semantik va stilistik vazifalari aniqlashtirildi. Masalan, ayrim birliklar rasmiy matnlarda termin sifatida ishlatilsa, boshqalari kundalik so'zlashuv nutqida ekspressiv vosita sifatida namoyon bo'lishi kuzatildi. Tadqiqot uchun empirik material sifatida O'zbekiston ommaviy axborot vositalari matnlari, internet portallari, bloglar, ijtimoiy tarmoqlardagi yozishmalar hamda yoshlar nutqi namunalari foydalanildi. Ayniqsa Telegram, Instagram va boshqa ijtimoiy platformalardagi til birliklari tadqiqot uchun muhim material bo'lib xizmat qildi. Bundan tashqari, qiyosiy tahlil usuli yordamida inglizcha borrowingslarning o'zbek tilidagi muqobil birliklar bilan munosabati o'rganildi. Bu usul orqali o'zlashma so'zlarning til tizimida qanchalik mustahkam o'rnanib borayotgani aniqlashtirildi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari inglizcha borrowingslar o'zbek tilining uslubiy tizimida turli funksiyalarni bajarishini ko'rsatdi. Avvalo, ayrim inglizcha birliklar vaqt o'tishi bilan tilning neytral qatlamiga kirib bormoqda. Bunday birliklar rasmiy matnlarda, ilmiy ishlarda va kundalik nutqda bir xil darajada ishlatiladi. Masalan, "internet", "marketing", "biznes", "kompyuter", "online" kabi so'zlar bugungi kunda o'zbek tilida keng tarqalgan va deyarli neytral leksika sifatida qabul qilinmoqda. Boshqa tomondan, inglizcha borrowingslarning muhim qismi nostandart leksika sifatida ishlatiladi. Bu turdagi birliklar ko'pincha yoshlar nutqi va internet kommunikatsiyasida uchraydi. Masalan, "like bosmoq", "post qo'ymoq", "chatlashmoq", "follow qilmoq" kabi iboralar ingliz va o'zbek elementlarining kombinatsiyasi asosida hosil bo'lgan gibril birliklardir. Bunday birliklar tilning ijodiy rivojlanishini aks ettiradi va zamonaviy kommunikatsiya ehtiyojlarini qondiradi. Kollektivial nutqda esa inglizcha borrowingslar ko'pincha ekspressiv yoki stilistik effekt yaratish uchun ishlatiladi. Masalan, "deadline", "trend", "challenge", "startup" kabi birliklar ko'pincha yoshlar nutqida yoki media matnlarida uchraydi. Bu birliklar kommunikativ jarayonda zamonaviylik, global madaniyatga yaqinlik yoki innovatsion fikrlashni ifodalovchi belgi sifatida xizmat qiladi.

MUHOKAMA

Inglizcha borrowingslarning o'zbek tilidagi faol qo'llanishi til tizimining tabiiy rivojlanish jarayonini aks ettiradi. Tarixiy jihatdan qaraganda ham o'zbek tili turli davrlarda boshqa tillardan ko'plab o'zlashma birliklarni qabul qilgan. Masalan, arab va fors tillaridan kirib kelgan ko'plab so'zlar bugungi kunda o'zbek tilining ajralmas qismiga aylangan. Xuddi shunday jarayon hozir ingliz tilining ta'siri bilan ham kuzatilmoqda. Biroq bu jarayonning o'ziga xos jihati shundaki, inglizcha borrowingslar ko'pincha texnologiya va raqamli kommunikatsiya bilan bog'liq holda kirib kelmoqda. Internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali inglizcha birliklar juda tez tarqalmoqda va tilning kundalik nutq qatlamiga kirib bormoqda. Biroq tilshunoslar orasida bu jarayonning ijobiy va salbiy tomonlari haqida turli fikrlar mavjud. Bir tomondan, inglizcha borrowingslar yangi tushunchalarni ifodalash imkonini beradi va tilning kommunikativ imkoniyatlarini kengaytiradi. Ikkinchi tomondan esa, ularning haddan tashqari ko'payishi milliy tilning o'ziga xos xususiyatlariga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkinligi haqida ham fikrlar bildiriladi. Shu sababli inglizcha borrowingslarning o'zbek tilida me'yoriy va stilistik jihatdan to'g'ri qo'llanishini o'rganish muhim ilmiy vazifalardan biri hisoblanadi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari inglizcha borrowingslar zamonaviy o'zbek tilining uslubiy tizimida muhim rol o'ynayotganini ko'rsatdi. Ular tilning lug'at boyligini kengaytirish bilan birga, uning stilistik qatlamlarida ham yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Inglizcha o'zlashmalar o'zbek tilida turli uslubiy funksiyalarni bajaradi. Ayrim birliklar neytral leksika sifatida ishlatilsa, boshqalari nostandart yoki kollektiv nutqda ekspressiv vosita sifatida namoyon bo'ladi. Ayniqsa internet kommunikatsiyasi inglizcha borrowingslarning keng tarqalishiga katta ta'sir ko'rsatmoqda. Kelajakda inglizcha o'zlashmalarning semantik rivojlanishi, grammatik moslashuvi va uslubiy differensiasiyasini chuqurroq o'rganish zarur. Bunday tadqiqotlar o'zbek tilining zamonaviy rivojlanish jarayonini yanada aniqroq tushunishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Crystal D. English as a Global Language. Cambridge University Press, 2003.
2. Haspelmath M., Tadmor U. Loanwords in the World's Languages. De Gruyter, 2009.
3. Weinreich U. Languages in Contact. New York, 1953.
4. Yule G. The Study of Language. Cambridge University Press, 2010.
5. Mahmudov N. O'zbek tili leksikologiyasi. Toshkent, 2013.
6. Rahmatullayev Sh. Hozirgi o'zbek adabiy tili. Toshkent, 2006.
7. Rasulov R. O'zbek tilida o'zlashma so'zlar masalasi. Toshkent, 2018.